

คู่มือ : การสอนเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ
ประเทศสหรัฐอเมริกา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื

คำนำ

เอกสาร เรื่อง คู่มือครู : การสอนเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ ประเทศสหรัฐอเมริกา เล่มนี้ เป็นการศึกษาเอกสารสิ่งพิมพ์จาก A Teacher's Guide to Religion in the Public Schools ที่สืบค้นได้จากอินเทอร์เน็ตใน Web site ; <http://www.freedomforum.org/religion/haynes/commonground/fcg.Chap13.asp> ซึ่งมีสาระสำคัญมุ่งให้ข้อมูลเบื้องต้นทั่วไปเกี่ยวกับศาสนาและโรงเรียนของรัฐ โดยแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพทางศาสนาและการศึกษาของรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทางเลือกที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของประเทศและองค์การทางการศึกษาและศาสนาในระดับชาติ หลายองค์การได้แถลงและระบุหลักการร่วมกันว่า "โรงเรียนของรัฐไม่ควรส่งเสริมหรือกีดกันศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่จะต้องเป็นสถานที่ที่ศาสนาและผู้ศรัทธาในศาสนาได้รับการปฏิบัติต่ออย่างยุติธรรมและด้วยความเคารพ โรงเรียนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ในการปกป้องสิทธิเสรีภาพทางศาสนาของนักเรียนทุกศาสนา รวมทั้งผู้ไม่นับถือศาสนาใด ๆ ด้วย และโรงเรียนต้องแสดงให้เห็นว่ามีความยุติธรรมในการจัดหลักสูตรการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนศึกษาตามความเหมาะสม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์"

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะเป็นหน่วยงานกำหนดนโยบายและวางแผนการศึกษาของประเทศ ได้ตระหนักและให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาอย่างมี "ความรู้คู่คุณธรรม" ดังนั้น สำนักงานฯ โดยกลุ่มงานศาสนา จึงได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า รวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับด้านศาสนา และได้พิจารณาเรื่องดังกล่าวข้างต้น เห็นว่ามีสาระสำคัญ ๆ หลายประการควรนำมาจัดทำเป็นเอกสารและพิมพ์เผยแพร่ โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษาและการศึกษาศาสนา สามารถนำแนวคิดและแนวทางการดำเนินการที่ดีมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย รวมทั้งจะช่วยวางรากฐานพัฒนาครูและบุคลากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในสถาบันการศึกษาทุกระดับและประเภท ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะให้บรรลุตามมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา

ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ขอขอบคุณ ดร. ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์ ที่ได้แปลและเรียบเรียงสาระสำคัญ ๆ ของเรื่องนี้ และหวังว่าเอกสารฉบับนี้จะก่อให้เกิดพลังความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ จากทุกส่วนของสังคม เพื่อการดำเนินงานด้านศาสนาและการศึกษาศาสนา ให้ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
การสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ	
1. การสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาถูกต้องตามหลักรัฐธรรมนูญหรือไม่	2
2. ทำไมจึงควรบรรจุการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาไว้ในหลักสูตร	3
3. การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาได้รับการบรรจุอยู่ในตำราเรียนและมาตรฐานแห่งรัฐหรือไม่	4
4. ควรจะสอนเกี่ยวกับศาสนาอย่างไร	5
5. ควรจะสอนศาสนาใดและจะให้รายละเอียดมากน้อยเพียงใด	6
6. ควรเชิญวิทยากรภายนอกมาช่วยสอนเกี่ยวกับศาสนาหรือไม่	8
7. ครูควรปฏิบัติในห้องเรียนอย่างไรในเรื่องวันสำคัญทางศาสนา	8
8. ครูจะได้รับโอกาสเพื่อที่จะศึกษาเรื่องเกี่ยวกับศาสนาหรือไม่	9
9. ครูจะหาแหล่งความรู้ที่ดีสำหรับประกอบการสอนเกี่ยวกับศาสนาอย่างไร	10
10. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษาเพื่อสร้างลักษณะนิสัยคืออะไร	11
ความศรัทธาส่วนตัวของครู	
11. ครูจะสวดมนต์หรือปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาของตนเองได้หรือไม่ ในขณะสอน	12
12. ครูจะปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อถูกถามเกี่ยวกับความเชื่อหรือความศรัทธา ทางศาสนาของตนเอง	12
การแสดงออกทางศาสนาของนักเรียน	
13. นักเรียนจะแสดงออกทางศาสนาในโรงเรียนได้หรือไม่	13
14. นักเรียนสามารถจะแสดงความคิดเห็นทางศาสนาในงานที่มอบหมาย ได้หรือไม่	13
15. โรงเรียนควรจะตอบสนองต่อการขอร้องจากผู้ปกครองที่จะไม่เข้าร่วม กิจกรรมบางอย่างของโรงเรียนได้อย่างไร	14

16. โรงเรียนจะบริการหรืออำนวยความสะดวกบางอย่างให้กับนักเรียน
ที่ต้องการจัดกิจกรรมทางศาสนาเป็นพิเศษหรือไม่	14
17. นักเรียนจะจัดตั้งชมรมทางศาสนาเสริมหลักสูตรได้หรือไม่	15
18. นักเรียนจะเผยแพร่เอกสารทางศาสนาในโรงเรียนได้หรือไม่	16

คู่มือครู : การสอนเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผู้ปกครองนักเรียนที่มีภูมิหลังทางศาสนาแตกต่างกันหลายล้านคน ได้มอบความไว้วางใจส่งบุตรหลานมาเล่าเรียนกับครูในโรงเรียนของรัฐ ด้วยเหตุนี้ครูจึงต้องมีความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญและหลักการทางการศึกษาเพื่อจะได้เข้าใจถึงบทบาทของศาสนาในการให้การศึกษาแก่นักเรียน

คู่มือครูฉบับนี้ มุ่งพิจารณาประเด็นที่นอกเหนือไปจากความสับสนและข้อขัดแย้งทางความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนาและการศึกษาซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกปรายถกเถียงกันมาตั้งแต่สมัยเริ่มต้นการศึกษาของรัฐ โดยกลุ่มที่มีความคิดรุนแรงเป็นกลุ่มที่แสดงความคิดเห็นมากที่สุด กลุ่มหนึ่งเห็นว่าโรงเรียนควรสนับสนุนศาสนา (ศาสนาที่ตนเองนับถือ) ในเรื่องแนวปฏิบัติและนโยบายต่าง ๆ แต่อีกฝ่ายหนึ่งมองว่าโรงเรียนของรัฐเป็นเขตปลอดศาสนา (Religion - free Zone) แต่แนวคิดทั้งสองดังกล่าวไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรกในมาตราที่ว่าด้วยศาสนา (Religion Clauses of the First Amendment)

แต่เป็นที่น่ายินดีที่ยังมีทางเลือกอีกทางซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรก (First Amendment) และได้รับการสนับสนุนจากองค์การทางการศึกษาและศาสนาหลายองค์กร สารสำคัญของทางเลือกดังกล่าวได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนในเอกสารหลักการชื่อ “Religious Liberty , Public Education, and the Future of American Democracy” (เสรีภาพทางศาสนา การศึกษาของรัฐและอนาคตประชาธิปไตยของอเมริกา) ซึ่งแถลงโดยองค์กรระดับชาติ 24 องค์กร หลักการข้อที่ 4 ระบุไว้ว่า:

“โรงเรียนของรัฐไม่ควรส่งเสริมหรือกีดกันศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่จะต้องเป็นสถานที่ที่ศาสนาและศรัทธาในศาสนาได้รับการปฏิบัติต่ออย่างยุติธรรมและด้วยความเคารพ โรงเรียนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรก (First Amendment) ในการปกป้องสิทธิเสรีภาพทางศาสนาของนักเรียนทุกศาสนา รวมทั้งผู้ไม่นับถือศาสนาใด ๆ ด้วย และโรงเรียนต้องแสดงให้เห็นว่ามีความยุติธรรมในการจัดหลักสูตรการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนศึกษา ตามความเหมาะสม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์”

คำถาม - คำตอบ ต่อไปนี้ ได้มาจากการร่วมแสดงวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเสรีภาพทางศาสนาในระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นให้กับครูเกี่ยวกับการศาสนาในชั้นเรียน

คำแนะนำนี้มีพื้นฐานมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรก ที่เมื่อไม่นานมานี้ศาลได้พิจารณาตีความและได้รับการเห็นชอบจากองค์กรทางศาสนาและองค์กรทางการศึกษาหลายแห่ง ถ้าหากครูต้องการศึกษารายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ โปรดอ่านหนังสือ Finding Common Ground: A First Amendment Guide to Religion and Public Education คู่มือเล่มนี้ไม่ได้มุ่งเน้นให้คำแนะนำในประเด็นทางกฎหมาย แต่มุ่งให้ข้อมูลเบื้องต้นทั่วไปเกี่ยวกับศาสนาและโรงเรียนของรัฐ

อย่างไรก็ตาม พึงระลึกเสมอว่ากฎหมายอย่างเดียวไม่สามารถให้คำตอบได้ในทุก ๆ คำถาม ดังนั้นครูและผู้บริหาร ต้องร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการที่จะใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรกอย่างถูกต้องและยุติธรรมสำหรับนักเรียนทุกคนในโรงเรียนของรัฐ

การสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ

1. การสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาถูกต้องตามหลักรัฐธรรมนูญหรือไม่?

ถูกต้อง คดีการสวดขอพรพระเจ้าในโรงเรียนซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1960 (นำไปสู่การพิจารณาตัดสินของศาลมิให้รัฐกำหนดให้มีการสวดขอพรพระเจ้าและการอ่านพระคัมภีร์ไบเบิลในโรงเรียน) ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา(U.S. Supreme Court) ได้เสนอแนะทางออกว่า การจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐ อาจรวมการสอนเรื่อง “เกี่ยวกับ” ศาสนาไว้ด้วยได้ ในคดี Abington กับ Schempp ผู้พิพากษา นายทอม คลาร์ก (Tom Clark) ได้เขียนคำแถลงของศาลไว้ว่า:

" อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาของเราจะไม่สมบูรณ์ถ้าปราศจากการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบหรือการศึกษาประวัติของศาสนา และความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับอารยธรรม (Civilization) การศึกษาพระคัมภีร์ไบเบิลนั้นมีคุณค่าทางวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ไม่มีข้อใดเลยที่ระบุว่าการศึกษาพระคัมภีร์ไบเบิลหรือศาสนาขัดแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขครั้งแรก ถ้ามีการนำเสนออย่างเที่ยงตรงและเป็นไปเพื่อการศึกษา"

2. ทำไมจึงควรบรรจุการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาไว้ในหลักสูตร?

นักการศึกษาหลายคนในอเมริกาได้เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเรื่องศาสนา ในรายวิชาทางสังคมศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะ และการดนตรี ว่าเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรอบรู้ (Well - rounded Education) หนังสือ “Religion in the Public School Curriculum : Questions and Answers” (ศาสนาในหลักสูตรโรงเรียนของรัฐ: คำถาม - คำตอบ) เผยแพร่โดยองค์กรทางศาสนา และองค์กรทางการศึกษาสำคัญ ๆ 27 องค์กรร่วมกัน เช่น

The Christian Legal Society,

The American Ieurest Congress,

The National Education Association,

The American Federation of Teachers,

The American Association of Schools Administrators, The Islamic Society of North America,

The National Council for the Social Studies,

The Association for Supervision and Curriculum Development,

The Baptist Joint Committee on Public Affairs

The National Association of Evangelicals,

และ The National School Boards Association

องค์กรดังกล่าวได้กล่าวถึงความสำคัญของศาสนาไว้ในหลักสูตรดังนี้:

“ เพราะศาสนา มีบทบาทสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคม การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจประเทศชาติและโลก การละเลยข้อเท็จจริงทางศาสนา อาจทำให้นักเรียนมีความคิดที่ผิดไปว่าชีวิตด้านศาสนาของมนุษย์เป็นเรื่องไม่มีความหมายและไม่มีความสำคัญ การที่ไม่มีความเข้าใจแม้แต่เรื่องสัญลักษณ์เบื้องต้นของศาสนา แนวปฏิบัติของศาสนา และความคิดที่เป็นแก่นแท้ของศาสนาต่าง ๆ จะทำให้ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะ และ วิถีชีวิตปัจจุบันเป็นเรื่องที่ยากต่อการเข้าใจ”

การศึกษาเรื่องทางศาสนา มีความสำคัญ ถ้านักเรียนเห็นคุณค่าของเสรีภาพทางศาสนา ซึ่งเป็นเสรีภาพข้อแรกที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายว่าด้วยสิทธิ (Bill of Rights) ยิ่งไปกว่านั้น ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของศาสนาในอดีตและปัจจุบันจะส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ที่อยู่ต่างวัฒนธรรมซึ่งสำคัญต่อประชาธิปไตยและสันติภาพของโลก

กลุ่มผู้นำทางการศึกษาสำคัญ ๆ หลายกลุ่มได้เรียกร้องให้มีการอภิปรายและจัดให้มีการนำเอาเรื่องศาสนาบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน และการฝึกหัดครู โดยมีหลักการสำคัญที่เห็นพ้องต้องกันในเรื่องการสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ 3 ประการดังนี้

1. การสอน “เกี่ยวกับ” ศาสนา เป็นเรื่องถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ตามที่ศาลสูงของอเมริกาได้พิจารณาตัดสินชี้ขาดไว้แล้ว
2. การให้มีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนได้ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม
3. การสอนศาสนาจะต้องสอนอย่างเป็นปรนัยและเป็นกลาง จุดประสงค์ของการสอนศาสนาในโรงเรียนของรัฐ ก็เพื่อให้รู้และเข้าใจความหลากหลายในเรื่องทางประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนาไม่ใช่สอนเพื่อให้เกิดการนับถือศาสนานั้น ๆ

3. การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาได้รับการบรรจุอยู่ในตำราเรียนและมาตรฐานแห่งรัฐหรือไม่?

“ความรู้เกี่ยวกับศาสนาไม่ใช่เป็นเพียงแค่คุณลักษณะของผู้มีการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับความเข้าใจและการที่จะใช้ชีวิตอยู่ในโลกแห่งความหลากหลายนี้”

ที่มา: **National Council for Social Studies** (สภาพหุวัฒนธรรมศึกษาแห่งชาติ)

การตกลงยอมรับความสำคัญของการสอนเกี่ยวกับศาสนาเริ่มมีอิทธิพลต่อหนังสือแบบเรียนที่ใช้ในโรงเรียนของรัฐอย่างกว้างขวางและต่อการวางกรอบและมาตรฐานแห่งรัฐสำหรับสายวิชาสังคมศึกษา หนังสือประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบันจะกล่าวถึงเรื่องทางศาสนามากขึ้นกว่าแต่ก่อน และในการศึกษาประวัติศาสตร์โลกจะพบว่าบางครั้งเรื่องราวหรือเหตุการณ์รวมทั้งข้อคิดทางศาสนาได้เปิดให้มีการอภิปรายกันได้อย่างมาก

รัฐต่าง ๆ ได้มีการเริ่มต้นอย่างจริงจังในเรื่องการสอนเกี่ยวกับศาสนา ในกรอบและมาตรฐานของมลรัฐต่าง ๆ ส่วนมากจะมีมาตรฐานกำหนดเอาไว้ว่าในสายวิชาสังคมศึกษามีการสอนเรื่องเกี่ยวกับการศาสนาผ่านมาตรฐานเนื้อหาเฉพาะที่มีอยู่ในรายวิชาเกี่ยวกับศิลปะและวรรณคดี ตัวอย่างเช่น ในรัฐแคลิฟอร์เนีย กรอบการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา (History-Social Science Framework) และมาตรฐานด้านเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา (History - Social Science Content Standards) กำหนดให้เรียนเรื่องศาสนาพอสมควร ผู้ที่เรียนเรื่องประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาในรัฐแคลิฟอร์เนีย จะต้องเรียนรู้ถึงบทบาทของศาสนาในอเมริกา จากอิทธิพลของกลุ่มศาสนาที่มุ่งปฏิรูปสังคมจนถึงการเคลื่อนไหวฟื้นฟูศาสนา จากการเติบโตของกลุ่มชาวคริสต์ที่มีแนวคิดรุนแรง (Christian Fundamentalism) จนถึงการขยายตัวของลัทธิพหุนิยมทางศาสนาในศตวรรษที่ 20

การสอนเรื่องศาสนายังได้รับการสนับสนุน โดยเอกสารชื่อ National Standards for History ซึ่งพิมพ์โดย ศูนย์การสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนแห่งชาติ (National Centre for History in the Schools) มาตรฐานอย่างละเอียดในประวัติศาสตร์โลก มักเป็นเรื่องการศึกษาศาสนาในแง่ของความเชื่อพื้นฐานและแนวปฏิบัติของศาสนาสำคัญ ๆ และยังคงศึกษาต่อไปอีกว่าศาสนาเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความเจริญก้าวหน้าในช่วงที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์อย่างไร ขณะที่มาตรฐานทางประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาจะปรากฏเรื่องราวทางศาสนาอย่างย่อ แต่การพัฒนาเชิงประวัติศาสตร์และคุณูปการซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนาก็มีปรากฏโดยทั่วไป

หนังสือชื่อ Geography for Life : The National Geography Standards (ภูมิศาสตร์เพื่อชีวิต: มาตรฐานภูมิศาสตร์แห่งชาติ) จัดพิมพ์โดยโครงการมาตรฐานภูมิศาสตร์ และหนังสือชื่อ National Standards for Civics and Government (มาตรฐานแห่งชาติสำหรับพลเรือนและการปกครอง) จัดพิมพ์โดย ศูนย์หน้าที่พลเมืองศึกษา ถือว่าความเชื่อทางศาสนาและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ทางศาสนา เป็นทั้งปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์และปรากฏการณ์ร่วมสมัย การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาในวิชาสังคมศึกษาจะขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้นหากผู้พัฒนาหลักสูตรและผู้เขียนตำราเรียนได้รับการชี้แนะโดยมาตรฐานเหล่านี้

4. ควรจะสอนเกี่ยวกับศาสนาอย่างไร?

ปัจจุบัน โรงเรียนต่าง ๆ เริ่มจะให้มีการสอนเรื่องศาสนาในหลักสูตรมากขึ้น โดยเฉพาะในสายวิชาสังคมศึกษาจะไม่มีคำถามว่า “ควรจะสอนเกี่ยวกับศาสนาหรือไม่” แต่จะได้ยินคำถามว่า “ควรจะสอนเกี่ยวกับศาสนาอย่างไร?”

การจะสอนเกี่ยวกับศาสนา “อย่างไร” นั้นครูต้องทำความเข้าใจความสำคัญในเรื่องความแตกต่างระหว่าง “ การสอนศาสนา “ และ “ การสอนเกี่ยวกับศาสนา” จากหนังสือคู่มือศาสนาในหลักสูตรของโรงเรียนของรัฐ ซึ่งองค์กรทางศาสนาและการศึกษา 17 องค์กรได้สรุปข้อแตกต่างไว้ดังนี้

- การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาเป็นเรื่องทางวิชาการ ไม่ใช่เรื่องการสอนเพื่อให้เกิดศรัทธาและนับถือในศาสนานั้น ๆ
- โรงเรียนมุ่งสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องศาสนา แต่ไม่ได้กดดันหรือบังคับให้นักเรียนต้องเปลี่ยนศาสนา
- โรงเรียนเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องการศาสนาแต่ไม่ใช่ผู้นำในการปฏิบัติศาสนากิจนั้น ๆ
- โรงเรียนอาจจะสอนให้นักเรียน ได้รู้จักแนวคิดทางศาสนาหลายแนว แต่โรงเรียนต้องไม่บังคับให้นักเรียนยอมรับนับถือแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง
- โรงเรียนจะให้ความรู้หรือการศึกษาเรื่องศาสนาของทุกศาสนา โดยโรงเรียนจะไม่สนับสนุนหรือถูกเหยียดหยามศาสนาใดศาสนาหนึ่ง
- โรงเรียน สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อความศรัทธาของหลายศาสนาได้ แต่จะไม่ให้นักเรียนหันมาเชื่อและศรัทธาต่อศาสนาใดศาสนาหนึ่ง

การอภิปรายเกี่ยวกับศาสนาในชั้นเรียนจะต้องจัดอยู่ภายใต้บรรยากาศที่เป็นอิสระปลอดจากการสนับสนุนเข้าข้างศาสนาใดศาสนาหนึ่งของครู นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องศาสนาของตนเองได้ถ้าหากการแสดงความคิดเห็นนั้นสำคัญและเกี่ยวข้องกับการอภิปราย แต่ครูต้องตระหนักว่าตามข้อบังคับของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรกนั้นครูจะต้องสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาอย่างยุติธรรม เทียงตรงเป็นปรนัยและไม่สนับสนุนหรือถูกเหยียดหยามศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อต้องการอภิปรายเกี่ยวกับศาสนา ครูหลายคนมักจะไม่ใช่สรรพนามที่แสดงออกว่าเป็นความเห็นตนเอง (แต่จะใช้ข้อความอื่นเช่น “ ชาวพุทธส่วนใหญ่เชื่อว่า.....หรือ ตามพระคัมภีร์อิบรู)

5. ควรจะสอนศาสนาใดและจะให้รายละเอียดมากน้อยเพียงใด?

การตัดสินใจว่าจะสอนศาสนาใดและสอนมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับระดับชั้นของผู้เรียนและลักษณะข้อบังคับและแนวปฏิบัติของรายวิชานั้น ๆ

ในระดับประถมศึกษา การศึกษาเรื่องครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมต่าง ๆ ประเทศชาติ และเรื่องอื่น ๆ สามารถเชื่อมโยงการอภิปรายเรื่องทางศาสนาได้ นักเรียนระดับประถม

ศึกษาควรได้รับการเรียนรู้ความคิดและแนวปฏิบัติเบื้องต้นของศาสนาที่สำคัญ ๆ โดยเน้นที่ความเชื่อหรือศรัทธาที่ได้รับการยอมรับนับถือแล้วรวมทั้งเรื่องสัญลักษณ์ และบุคคลหรือเหตุการณ์ทางศาสนาด้วย เรื่องราวต่างๆทางศาสนาอาจจะนำมาเป็นหนังสือประกอบการอ่าน แต่การนำเสนอของครูเกี่ยวกับการสอนเรื่องศาสนาจะต้องนำดำเนินไปบนพื้นฐานการเรียนรู้เรื่อง “ศาสนา”

ในระดับมัธยมศึกษา ครูสามารถสอนแทรกเรื่องความเชื่อและแนวปฏิบัติทางศาสนาในรายวิชาสังคมศึกษา วรรณคดี และศิลปะศาสตร์ ลักษณะทางวิชาการของแต่ละรายวิชาจะช่วยให้พิจารณาตัดสินได้ว่า จะสอนเกี่ยวกับศาสนาใด เช่น ในหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา อาจจะใช้เวลาในเรื่องของกลุ่มชุมชนศาสนาต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ต่างกัน แต่ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มชุมชนศาสนานั้น มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของอเมริกามากน้อยต่างกัน ในทำนองเดียวกันวิชาประวัติศาสตร์โลก ความศรัทธาทางศาสนาของหลาย ๆ กลุ่มในแต่ละพื้นที่ของโลกต้องนำมาศึกษาเพื่อให้เข้าใจความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมและวัฒนธรรมที่ก่อเกิดเป็นสังคมและประวัติศาสตร์ ในภาพรวมของหลักสูตรควรต้องให้มีข้อคิดเห็นที่เป็นตัวแทนของคนกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กเพื่อให้การศึกษาก่อประโยชน์สูงสุด

การศึกษาที่ยุติธรรมและสมดุลย์เกี่ยวกับศาสนาในระดับมัธยมศึกษา รวมถึงการคิด วิพากษ์วิจารณ์ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และประเพณีวัฒนธรรมทางศาสนา ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ความเชื่อทางศาสนามีขึ้นมีลงตามพัฒนาการ ดังนั้น จึงควรให้มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่นักเรียนสามารถอภิปรายและวิเคราะห์ได้ การใช้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิเท่าที่หาได้ จะช่วยให้นักเรียนได้สัมผัสรับรู้ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แท้จริง

แน่นอนที่สุด การสอนประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาหรือประวัติศาสตร์โลก รวมทั้งการสอนวรรณคดี เป็นเรื่องยากที่จะให้มีความยุติธรรมและสมดุลย์ถ้าหากเวลาในการสอนเกี่ยวกับความคิดทางศาสนาที่ปรากฏอยู่ในหนังสือตำราเรียนมีน้อย ครูจะต้องหาวิธีการที่จะหาแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมให้นักเรียนในช่วงการสอนที่กำหนดไว้ และขณะเดียวกันก็ส่งเสริมการอภิปรายเกี่ยวกับศาสนาไว้ด้วย ปัจจุบันโรงเรียนบางโรงเรียนเปิดสอนวิชาเลือกทางด้านศาสนาให้นักเรียนเลือกเรียนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาที่สำคัญในชุมชนนั้น ๆ

6. ควรเชิญวิทยากรภายนอกมาช่วยสอนเกี่ยวกับศาสนาหรือไม่?

ในการสอนเรื่องศาสนา ครูบางคนอาจจะเชิญวิทยากรมาช่วยในการนำเสนอเรื่องความรู้และประเพณีของศาสนาที่กำลังศึกษาอยู่ แต่ครูควรจะได้ปรึกษาหารือเขตการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายการเชิญวิทยากรมาสอนในชั้นเรียนเสียก่อน

ถ้าจะเชิญวิทยากรควรจะเชิญผู้ที่มีพื้นฐานทางวิชาการที่ตรงกับจุดประสงค์และหัวข้อของการอภิปรายในเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และศาสนาที่กำลังศึกษาอยู่ คณาจารย์จากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น จะเป็นวิทยากรได้เป็นอย่างดีหรือสามารถให้คำแนะนำว่าควรจะเชิญวิทยากรผู้ใดบ้างที่เหมาะสมกับการสอนนักเรียนในระดับนี้ ผู้นำทางศาสนาในชุมชนนั้น ๆ ก็สามารถเชิญมาเป็นวิทยากรได้ แต่ต้องตระหนักว่าผู้นำทางศาสนาในชุมชนนั้น ๆ มีข้อผูกพันกับศาสนานั้น ๆ อยู่แล้ว จึงควรแน่ใจเสียก่อนว่าวิทยากรที่เชิญมาเข้าใจเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ในการสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนเป็นอย่างดีและเข้าใจลักษณะทางวิชาการของหัวข้อที่จะบรรยายนั้นด้วย

7. ครูควรจะปฏิบัติในห้องเรียนอย่างไรในเรื่องวันสำคัญทางศาสนา?

ครูจะต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างการสอนเรื่องวันสำคัญทางศาสนาซึ่งกระทำได้กับการเฉลิมฉลองวันสำคัญทางศาสนาซึ่งกระทำไม่ได้ในชั้นเรียน การรับรู้และข้อมูลเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนาอาจมุ่งเน้นไปที่ มีการเฉลิมฉลองอย่างไร เมื่อไร ประวัติความเป็นมาของวันและความหมายที่ได้รับการยอมรับแล้วโดยทั่ว ๆ ไป ถ้าการสอนเป็นไปอย่างปรนัยและด้วยความเข้าใจ ไม่ได้ส่งเสริมหรือกีดกันศาสนานั้น ๆ การเรียนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาดังกล่าวจะช่วยสร้างความเข้าใจและการเคารพนับถือซึ่งกันและกันแม้จะมีข้อแตกต่างกัน ครูจะต้องไม่ใช้การเรียนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาเป็น โอกาสชักจูงให้นักเรียนหันมานับถือศาสนาดังกล่าวและครูจะต้องไม่สอดแทรกความเชื่อทางศาสนาส่วนตัวในการอภิปรายกับนักเรียน

การใช้สัญลักษณ์ทางศาสนานั้น จะกระทำได้เพียงแค่ว่าเป็นอุปกรณ์ในการสอนในเชิงวัฒนธรรมและมรดกทางศาสนา สามารถนำมาแสดงชั่วคราวได้ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในเชิงวิชาการของรายวิชานั้น ๆ นักเรียนสามารถจะสร้างสัญลักษณ์ทางศาสนาของตนเองจากงานศิลปะได้ แต่ครูไม่ควรจะกำหนดให้เป็นงานมอบหมายหรือชี้แนะ

การใช้ศิลปะ การละคร การดนตรี และ วรรณคดี ในเรื่องศาสนา สามารถกระทำได้ถ้าเป็นการทำไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หัวข้อต่าง ๆ ทางศาสนาดังกล่าวควรรวมเอาไว้ในหลักสูตรบนพื้นฐานของแนวคิดเชิงวิชาการและสุนทรียศาสตร์ทางศาสนา ไม่ใช่เพื่อเป็น

เครื่องมือการชักจูงให้ยอมรับนับถือในศาสนานั้น ๆ เช่น การบรรเลงเพลงสวดศักดิ์สิทธิ์ สามารถนำมาแสดงได้โดยให้เป็นส่วนของการศึกษาทางวิชาการดนตรี วงดนตรีของโรงเรียน อาจจะเล่นดนตรีอย่างหลากหลายอาจจะเล่นดนตรีทางศาสนาหลายศาสนาได้ แต่ควรจะหลีกเลี่ยงการแสดงดนตรีของศาสนาหนึ่งศาสนาใดโดยเฉพาะในช่วงเวลาเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนานั้น

ข้อเสนอแนะข้างต้นเกี่ยวกับการสอนวันสำคัญทางศาสนาในโรงเรียนของรัฐนี้ นำมาจากคู่มือข้อตกลงร่วมกันของ 18 องค์กรทางศาสนาและองค์กรทางการศึกษา

8. ครูจะได้รับโอกาสเพื่อที่จะศึกษาเรื่องเกี่ยวกับศาสนาหรือไม่?

ครูจะต้องได้รับการเตรียมพร้อมและมีแหล่งทรัพยากรทางวิชาการที่จะช่วยให้ครูปฏิบัติหน้าที่การสอนเรื่องศาสนาในโรงเรียนของรัฐได้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญและการศึกษาที่เหมาะสม

ศูนย์รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรก (The First Amendment Center) ได้ส่งเสริมให้ท้องถิ่นในแต่ละเขตเตรียมการด้านครูที่จะสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ โครงการ 3 อาร์แคลิฟอร์เนีย (California 3Rs Project): สิทธิ ความรับผิดชอบ และการเคารพยกย่อง (Rights, Responsibilities, and Respect) เป็นโครงการหนึ่งที่ทำเรื่องนี้อย่างจริงจัง โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนร่วมโดย สมาคมบริการทางการศึกษาของหัวหน้าเขตการศึกษาแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California County Superintendents Educational Services Association) โครงการมีเครือข่ายของผู้นำด้านแหล่งทรัพยากรและผู้รู้ทั่วทั้งมลรัฐมาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนครู ครูที่ได้รับการฝึกฝนตามโครงการนี้จะไปจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูในกลุ่มของตนเองตามรัฐธรรมนูญและคู่มือการสอนเรื่องศาสนาในโรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญการศาสนา จากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงกับโรงเรียนในเขตต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลช่วยเหลือ หรือ จัดสัมมนาเป็นระยะเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมทางศาสนาที่กำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตร

สำนักงานการศึกษาแห่งมลรัฐยูทาห์ (The Utah State Office of Education) ได้จัดทำโครงการ 3 อาร์แห่งมลรัฐยูทาห์ (Utha 3Rs Project) ปัจจุบันได้สร้างเครือข่ายผู้นำทางด้านแหล่งทรัพยากรอยู่ทุกโรงเรียนในเขตการศึกษา มลรัฐอื่น ๆ และเขตการศึกษาหลายแห่งกำลังพยายามพัฒนาในเรื่องนี้อยู่

มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) และมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (University of Pennsylvania) ได้เปิดสอนระดับปริญญาโทซึ่งเป็นโอกาสอันดียิ่งสำหรับครูในโรงเรียนของ

รัฐและเอกชนทั้งครูประจำการและผู้ที่จะเป็นครูในอนาคตสมัครเข้าเรียนในเรื่องการศึกษาและประเด็นเกี่ยวกับเสรีภาพทางศาสนาในวิถีชีวิตของอเมริกา

นอกจากนี้วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยอีกหลายแห่งยินดีช่วยเหลือครูด้วยการเปิดสอนโครงการสำหรับครูประจำการ (In-service Program) ในเรื่องการสอนเรื่องศาสนา ตัวอย่างเช่น มีศูนย์ทรัพยากรทางศาสนาและการศึกษาประชาชน (Religion and Public Education Resource Center) ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State University) ในเมืองซิกาโก ศูนย์แห่งนี้ให้บริการทรัพยากรการสอน คู่มือหลักสูตรตัวอย่างบันทึกการสอนในหลาย ๆ สาขาวิชา และยังมีองค์กรอื่น ๆ เช่น สภาการศึกษาอิสลาม (The Council on Islamic Education) ที่มีแหล่งความรู้และทรัพยากรพร้อมทั้งจัดอบรมสัมมนาในเรื่องการสอนประเพณีทางศาสนาโดยเฉพาะ

9. ครูจะหาแหล่งความรู้ที่ดีสำหรับประกอบการสอนเกี่ยวกับศาสนาอย่างไร?

ในการสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐนั้น อุปกรณ์หรือแหล่งความรู้ที่ดีควรจะต้องมีพร้อมเพื่อให้ครูใช้ประโยชน์ได้ โชคดีที่ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาสังคมศึกษา ครูสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสอนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาได้

หนังสือชื่อ Finding Common Ground: A First Amendment Guide to Religion and Public Education พิมพ์โดยศูนย์รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรก มีรายชื่อองค์กรและผู้จัดพิมพ์หลายแห่งเสนอแหล่งความรู้ที่จะใช้ประกอบในการสอนเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ

หนังสือ 2 เล่มต่อไปนี้ซึ่งได้รับการพิมพ์ออกมาเมื่อไม่นานนี้เป็นตัวอย่างของสื่อความรู้ที่จะใช้ประกอบการสอนเรื่องศาสนาในโรงเรียนมัธยมได้คือ

“ **Religion in American Life** ” เป็นหนังสือชุด 17 เล่ม (น่าจะเป็น 16 เล่ม-ผู้แปล) เขียนโดยผู้ทรงคุณวุฒิสำคัญ ๆ และเป็นหนังสือสำหรับเยาวชน จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด 3 เล่มเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศาสนาของสหรัฐอเมริกา เรียงตามลำดับเวลา อีก 9 เล่มเป็นเรื่องของกลุ่มศาสนาต่างๆที่สำคัญ (เช่น โปรเตสแตนต์ คาทอลิก ยิว ออร์ทอด็อกซ์ คริสเตียน มอร์มอน มุสลิม ฮินดู พุทธ ศาสนาชาวพื้นเมืองอเมริกันและอื่น ๆ) และอีก 4 เล่ม เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจบทบาทของศาสนาในวิถีชีวิตของชาวอเมริกัน (ผู้หญิงกับศาสนา ประเด็นเกี่ยวกับโบสถ์และรัฐ ศาสนาของชาวอาฟริกันอเมริกัน และการอพยพเข้าเมือง)

นอกจากนี้ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ยังได้จัดทำ ซีดี-รอมชื่อ On Common Ground: World Religions in America ที่อประสมชุดนี้มีทั้งหนังสือข้อมูลหลักฐาน รูปภาพ คนตรี และภาพยนตร์ การบรรยายประกอบทำให้เห็นภาพของความหลากหลายทางศาสนาในอเมริกาอย่างมากมาย และยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาอีก 15 ศาสนา ที่อยู่ในถิ่นต่าง ๆ ในอเมริกา มีทั้งศาสนาที่ฝังรากลึกในอเมริกามานาน เช่น ศาสนาคริสต์ ยิว และประเพณีของชาวพื้นเมืองอเมริกา รวมถึงศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธที่เพิ่งจะแพร่เข้าไปในอเมริกาเมื่อไม่นานมานี้

10. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษาเพื่อสร้างลักษณะนิสัยคืออะไร?

จากที่ได้อภิปรายมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติห้ามไม่ให้ครูในโรงเรียนของรัฐสนับสนุนหรือต่อต้านศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ครูจะต้องวางตัวเป็นกลางในเรื่องศาสนา เป็นกลางระหว่างศาสนาหนึ่งกับอีกศาสนาหนึ่ง และเป็นกลางระหว่างผู้นับถือศาสนาและผู้ที่ไม่นับถือศาสนา แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าครูจะต้องเป็นกลางหรือเฉยเมยในเรื่องการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรม

ครูควรจะสอนให้นักเรียนตระหนักในเรื่องการเป็นคนดี มีค่านิยมที่สังคมยึดถือปฏิบัติ เช่น ความจริงใจ ความเอื้ออาทร ความยุติธรรมและ ความซื่อสัตย์ ครูจะต้องสอนค่านิยมเหล่านี้โดยไม่ให้เป็นการกระทบหรือต่อต้านในเรื่องความเชื่อ ศรัทธา และปรัชญาทางศาสนาของนักเรียนและของผู้ปกครอง

เมื่อกลุ่มโรงเรียนได้พัฒนาแผนการศึกษาเพื่อการสร้างเสริมลักษณะนิสัยนั้น โรงเรียนจะต้องตระหนักว่า ศีลธรรมหรือจริยธรรมในชีวิตของชาวอเมริกันหลายคนมีรากฐานมาจากความเป็นผู้ฝึกฝนและมั่นคงในศาสนา ดังนั้นวิธีการสร้างลักษณะนิสัยและเอกสารประกอบการสอนในชั้นเรียน ควรได้รับการคัดเลือกด้วยการปรึกษาหารือกันเป็นอย่างดีระหว่างผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนในหลาย ๆ มุมมอง เมื่อได้ตกลงร่วมกันแล้ว ชุมชนจะได้ลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้ครูสอนหรือวิธีการพัฒนานักเรียนและมีความเข้าใจร่วมกันในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์

ถ้าครูต้องการจะได้คำแนะนำในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างลักษณะนิสัย โปรดติดต่อสำนักงานองค์กรชื่อ **Character Education Partnership in Washington, D.C.**

ความศรัทธาส่วนตัวของคุณ

11. คุณจะสวดมนต์หรือปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาของตนเองได้หรือไม่ในขณะสอน?

ในฐานะที่ครูเป็นลูกจ้างของรัฐ และ โรงเรียนของรัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ดังนั้นครูต้องเป็นกลางในเรื่องศาสนาในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่สอนซึ่งหมายความว่าครูไม่มีสิทธิในการที่จะสวดมนต์หรือปฏิบัติศาสนกิจต่อหน้านักเรียนในระหว่างการสอนที่โรงเรียน

นอกเวลาความรับผิดชอบในด้านการสอนที่โรงเรียนแล้ว ครูก็เหมือนกับพลเมืองอื่น ๆ ที่สามารถจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของตนเองในชุมชนได้ แต่ครูต้องไม่ใช่ตำแหน่งของการเป็นครูเพื่อสนับสนุนหรือส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ครูต้องมีความเชื่อและศรัทธาทางศาสนาของตนเองในตัวมาโรงเรียนทุกเช้า แต่ตามกฎหมายนั้น ถ้าครูจะสวดมนต์หรือปฏิบัติศาสนกิจของตนเอง จะต้องทำอย่างเงียบ ๆ และไม่ทำต่อหน้านักเรียน ถ้ากลุ่มของครูมีความศรัทธาในศาสนาเดียวกัน จะรวมกลุ่มศึกษาคำสอนของศาสนาในเวลาว่างระหว่างวันในโรงเรียน ก็สามารทำได้ตราบดีที่กิจกรรมนั้น ๆ ไม่กระทำต่อหน้านักเรียนและไม่เป็นการก้าวก่ายหน้าที่ของตนและสิทธิของครูคนอื่น ๆ

ครูได้รับการอนุญาตให้สวมเครื่องประดับทางศาสนาได้เช่น ไม้กางเขน หรือ ดาวนักบุญดาวิด (Star of David) แต่ครูไม่ควรสวมเครื่องแต่งกายที่มีข้อความชักจูงให้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง (เช่น เสื้อคอกลมแขนสั้นที่มีข้อความ“พระเยซูโปรดสัตว์ - Jesus Saves”) เป็นต้น

12. ครูจะปฏิบัติตัวอย่างใดเมื่อถูกถามเกี่ยวกับความเชื่อหรือความศรัทธาทางศาสนาของตนเอง?

ครูบางคนเลือกที่จะไม่ตอบคำถามโดยบอกว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสมที่ครูจะนำความเชื่อส่วนตัวมาอภิปราย แต่ครูบางคนอาจจะเลือกที่จะตอบคำถามอย่างตรงไปตรงมาในบรรยากาศการเรียนที่เปิดเผยและจริงใจ

แต่ก่อนจะตอบคำถาม ครูควรจะได้พิจารณาถึงเรื่องอายุของนักเรียน นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายอาจจะแยกข้อแตกต่างความคิดเห็นส่วนตัวของครูกับตำแหน่งการเป็นครูในโรงเรียนได้ แต่ถ้าเป็นนักเรียนชั้นเล็ก ๆ อายุยังน้อย อาจจะไม่สามารถแยกข้อเท็จจริงได้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม ครูควรจะตอบคำถามเรื่องศรัทธาหรือความเชื่อส่วนตัวของครูอย่างสั้น ๆ และไม่ใช้คำถามเป็นโอกาสในการเชิญชวนหรือต่อต้านศาสนานั้น ๆ นอกจากนี้ครู

ต้องไม่ลงโทษหรือให้รางวัลนักเรียนในกรณีที่นักเรียนมีความเห็นในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาไม่เห็นด้วยหรือเห็นด้วยกับความคิดเห็นของครู

การแสดงออกทางศาสนาของนักเรียน

13. นักเรียนจะแสดงออกทางศาสนาในโรงเรียนได้หรือไม่?

ในแถลงการณ์ร่วมชื่อ “Religion in Public Schools: A Joint Statement of Current Law” องค์การอิสระทางศาสนาและเสรีภาพ 35 องค์การ ได้สรุปสิทธิของนักเรียนในการแสดงออกเรื่องศรัทธาหรือความเชื่อทางศาสนาในโรงเรียนดังนี้:

นักเรียนมีสิทธิในการที่จะสวมคอต้ออันวอนคนเดียวหรือเป็นกลุ่ม หรืออภิปรายเกี่ยวกับศาสนาในกลุ่มของเพื่อน ถ้าการกระทำเช่นนั้นไม่รบกวนผู้อื่น เพราะว่ากฎหมายไม่ได้ห้ามการแสดงออกที่เป็นส่วนตัว นักเรียนมีสิทธิในการอ่านพระคัมภีร์ไบเบิล อ่านคำสอนในศาสนาอื่น ๆ การสวดขอบคุณพระเจ้าก่อนรับประทานอาหาร (Grace) การสวดคอต้อธิษฐานขอพรก่อนสอบ รวมถึงการอภิปรายทางศาสนากับผู้ที่เต็มใจจะฟัง แต่ในชั้นเรียนนักเรียนมีสิทธิที่จะสวมคอต้อย่างเงียบ ๆ และในสถานที่ที่ไม่เป็นทางการ เช่น ห้องอาหาร ห้องโถง นักเรียนก็อาจจะสวมคอต้อย่างเงียบ ๆ หรือมีเสียงได้ แต่สิทธิในการสวมคอต้อดังกล่าวต้องไม่บังคับให้คนอื่น ๆ ต้องฟังหรือบังคับให้นักเรียนคนอื่น ๆ มาร่วมกิจกรรมทางศาสนาของตนเอง

14. นักเรียนสามารถจะแสดงความคิดเห็นทางศาสนาในงานที่มอบหมายได้หรือไม่?

หนังสือคู่มือครูชื่อ Religious Expression in Public Schools จัดพิมพ์โดย กระทรวงศึกษาธิการของสหรัฐอเมริกาได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการแสดงออกทางศาสนาไว้ดังนี้

นักเรียนอาจจะแสดงความเชื่อและศรัทธาเกี่ยวกับศาสนาในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย เช่น การบ้าน งานศิลปะ และงานเขียนหรือแม้แต่การนำเสนอด้วยคำพูดได้โดยไม่มีภารกิจกันทางด้านศาสนา กิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้รับการประเมินตัดสินหรือพิจารณาคุณภาพจากมาตรฐานทางวิชาการปกติ ของเนื้อหาสาระนั้น ๆ โดยเทียบเคียงกับหลักการทางการศึกษาที่เหมาะสมตามที่โรงเรียนกำหนด

15. โรงเรียนควรจะตอบสนองต่อการขอร้องจากผู้ปกครองที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างของโรงเรียนได้อย่างไร?

ในหนังสือชื่อ “A Parent’s Guide to Religion in Public School” (คู่มือผู้ปกครองเรื่องศาสนาในโรงเรียนของรัฐ) สมาคมครู-ผู้ปกครอง และศูนย์รัฐธรรมนูญ ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังนี้:

ถ้าเป็นไปได้ โรงเรียนควรจะอนุญาตตามคำขอของผู้ปกครองและนักเรียนที่จะไม่ให้นักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมหรือการอภิปรายในห้องเรียนอันเนื่องมาจากเหตุผลทางศาสนา เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางศาสนาและการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้รอบรู้ โรงเรียนก็ควรอนุญาตเป็นปรกติถ้าหากว่ากิจกรรม บทเรียน หรืองานที่มอบหมายมีจุดเน้น โดยเฉพาะและถ้าพิสูจน์ได้ว่า บทเรียนบางบทเป็นอุปสรรคต่อการนับถือศาสนาของนักเรียน หรือถ้าโรงเรียนไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าการเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นมีความจำเป็นแล้วศาลอาจจะสั่งให้โรงเรียนอนุญาตให้นักเรียนไม่เข้าร่วมในกิจกรรมก็ได้

16. โรงเรียนจะบริการหรืออำนวยความสะดวกบางอย่างให้กับนักเรียนที่ต้องการจัดกิจกรรมทางศาสนาเป็นพิเศษได้หรือไม่?

โรงเรียนอาจจะได้รับการร้องขอให้อำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนในการทำกิจกรรมทางศาสนา ผู้บริหารโรงเรียนที่รอบคอบอาจจะอนุญาตการร้องขอให้ความสะดวกได้โดยไม่เป็นการขัดขวางกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น นักเรียนมุสลิม อาจจะขอสถานที่เงียบ ๆ เพื่อการทำละหมาดในช่วงพักหรือช่วงอาหารกลางวันได้ สมาชิกกลุ่มศาสนา Jehovah's Witness อาจจะขอร้องไม่ให้นักเรียนของตนเองเข้าร่วมงานฉลองวันเกิด เป็นต้น ในกรณีอย่างนี้โรงเรียนอาจจะอำนวยความสะดวกให้เท่าที่จะเป็นไปได้ โดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารและครูไม่ควรจะอยู่ในตำแหน่งที่ต้องติดตามดูแลนักเรียนให้ปฏิบัติตามข้อบังคับของแต่ละศาสนา การบังคับใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำละหมาด การถือศีลอด หรือการละเว้นจากการไม่ทานอาหารบางอย่าง หรือการสวมเครื่องแต่งกายที่ระบุไว้ตามกฎของแต่ละศาสนานั้น เป็นความรับผิดชอบของผู้ปกครองที่จะกวดขันดูแลบุตรหลานของตนเอง ไม่ใช่หน้าที่ของครู

17. นักเรียนจะจัดตั้งชมรมทางศาสนาเสริมหลักสูตรได้หรือไม่?

พระราชบัญญัติแห่งการเข้าถึงโดยเสมอภาค (The Equal Access Act) ออกโดยสภาองเกรสของสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2527 ระบุว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาสามารถจัดตั้งชมรมทางศาสนาได้ รวมทั้งชมรมพระคริสตธรรมคัมภีร์ (Bible Club) ถ้าหากโรงเรียนอนุญาตให้มีการก่อตั้งชมรมกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ได้ พระราชบัญญัตินี้มุ่งปกป้องการชุมนุมหรือการประชุมที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นผู้จัดกิจกรรม ตามพระราชบัญญัตินี้ บุคคลภายนอกจะไม่ใช่ผู้ควบคุมจัดการ หรือไปเป็นสมาชิกเข้าร่วมในชุมนุมศาสนาของนักเรียน ครูซึ่งเป็นผู้ดูแลการจัดกิจกรรมของชมรมทางศาสนาดังกล่าวจะเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะของการดูแลเท่านั้น ไม่ใช่ผู้ร่วมทำกิจกรรม

กระทรวงศึกษาธิการของสหรัฐอเมริกา (The U.S. Department of Education) ได้ให้คำแนะนำในการตีความตามพระราชบัญญัติการเข้าถึง โดยความเสมอภาคไว้ในหนังสือชื่อ Religious Expression in Public Schools ดังนี้:

พระราชบัญญัติการเข้าถึง โดยความเสมอภาค (The Equal Access Act) ประกาศใช้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อให้หลักประกันว่า กิจกรรมทางศาสนาของนักเรียนมีความเท่าเทียมกันในการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียน เหมือนกับกิจกรรมทั่วไปอื่น ๆ ของนักศึกษา จากคำพิพากษาของศาลแห่งรัฐและการตีความตามพระราชบัญญัตินั้น กระทรวงยุติธรรมได้เสนอแนะการตีความไว้ดังนี้:

- กลุ่มทางศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐมีสิทธิเท่าเทียมกันในการใช้บริการเครื่องอำนวยความสะดวกของโรงเรียนกับนักเรียนกลุ่มความสนใจอื่น ๆ ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ โรงเรียนที่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาลกลางอนุญาตให้กลุ่มนักเรียนจัดชมรมกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้ในพื้นที่ของโรงเรียน ในช่วงเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน โรงเรียนจะกีดกันหรือปฏิเสธการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนของกลุ่มนักเรียนที่สนใจเรื่องศาสนาไม่ได้

- การประชุมพบปะกันตามความหมายที่ได้รับการคุ้มครองจากพระราชบัญญัตินี้อาจจะรวมถึงการสวดมนต์ การอ่านพระคัมภีร์คำสอน หรือการสักการบูชาในรูปแบบต่าง ๆ

- โรงเรียนที่ได้รับทุนจากรัฐบาลกลางจะต้องยินยอมให้นักเรียนในชมรมทางศาสนาใช้อุปกรณ์สื่อของโรงเรียน เช่น หนังสือพิมพ์ ป้ายประกาศของโรงเรียน ระบบการกระจายเสียง เพื่อประกาศการประชุมของตนได้โดยเท่าเทียมกันกับชมรมกิจกรรมเสริมหลักสูตรของนักเรียน

กลุ่มอื่น ๆ นโยบายเกี่ยวกับการใช้สื่อของโรงเรียนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันทุกกิจกรรมโดยไม่มี การกีดกันหรือแบ่งแยก โดยต้องแจ้งให้นักเรียนทราบว่า โรงเรียนวางตัวเป็นกลางไม่ได้อุปถัมภ์ชมรมใดชมรมหนึ่ง โดยเฉพาะ

- การที่โรงเรียนกำหนดให้มีการจำกัดเวลาในการจัดกิจกรรมของนักเรียนตามพระราชบัญญัติ โรงเรียนจะต้องอนุญาตให้ชมรมทางศาสนาต่าง ๆ ประกอบกิจกรรมได้ในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น หลังเที่ยงหรือในเวลาใดเวลาหนึ่งตามที่กำหนดให้เป็น ไปเช่นเดียวกับชมรมของนักเรียนอื่น ๆ โดยเท่าเทียมกัน

18. นักเรียนจะเผยแพร่เอกสารทางศาสนาในโรงเรียนได้หรือไม่?

มีนักเรียนจำนวนมากกำลังขอความเห็นชอบในการที่จะแจกจ่ายเอกสารทางศาสนาในโรงเรียน เอกสารคู่มือครูที่ออกโดยกระทรวงศึกษาธิการของอเมริกา สรุปได้ว่า:

นักเรียนมีสิทธิในการเผยแพร่เอกสารทางศาสนาให้กับเพื่อนร่วมชั้นได้ในทำนองเดียวกับที่ได้รับการอนุญาตให้ เผยแพร่เอกสารที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักการหรือกิจกรรมของโรงเรียน แต่โรงเรียนต้องปฏิบัติทำนองเดียวกันในเรื่องเวลา สถานที่ และลักษณะต่าง ๆ รวมถึงข้อจำกัดทางรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกันกับการเผยแพร่เอกสารอื่น ๆ แต่โรงเรียนจะต้องไม่ระบุให้เอกสารทางศาสนาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นกฎระเบียบ โดยเฉพาะ

คู่มือครู : การสอนเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนของรัฐ

จัดพิมพ์โดย ศูนย์รัฐธรรมนูญฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมครั้งแรก (The First Amendment Center)

คู่มือครูฉบับนี้ได้รับการลงนามรับรองจากองค์กรต่อไปนี้

American Association of School Administrators
 American Federation of Teachers
 American Jewish Committee
 American Jewish Congress
 Anti-Defamation League
 Association for Supervision and Curriculum Development
 Baptist Joint Committee on Public Affairs
 Catholic League for Religious and Civil Rights
 Christian Educators Association International
 Christian Legal Society
 Council on Islamic Education
 National Association Of Elementary School Principals
 National Association of Evangelicals
 National Association of Secondary School Principals
 National Council of Churches of Christ in the U.S.A.
 National Council for the Social Studies
 National Education Association
 National PTA
 National School Boards Association
 Union of American Hebrew Congregations
 Union of Orthodox Jewish Congregations of America

ที่ปรึกษา	ดร. รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นางสาวพิณสุดา สิริธังศรี นักวิชาการศึกษา 8 ว. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ผู้แปลและเรียบเรียง	ดร. ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์
บรรณาธิการ	นายนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม นักวิชาการศึกษา นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์ นักวิชาการศึกษา
ผู้พิมพ์ต้นฉบับ	นางสมพร ยิ้มย่อง เจ้าพนักงานธุรการ
ผู้ประสานงาน	กลุ่มงานศาสนาและกลุ่มงานรายงานการศึกษา สกศ.
ผู้สืบค้นข้อมูลจาก อินเทอร์เน็ต	กลุ่มงานบริการข้อมูลอินเทอร์เน็ต สกศ.